

עומק הפשט

גליון נושא:

בס"ד, יום ג' פרשת תזריע מצורע תשע"ז. גליון מיוחד בנדון הנוגע למעשה.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'עקיפת תור בכביש'

פנינים

כל הקודם זוכה!

דיין: כתב בשו"ת שבט הקהתי (חלק א' סימן שפג) מי שבא בראשונה, נהגו שיש לו זכות קדימה, כדי למנוע על ידי זה קנאה ומחלוקת. ומקור המנהג הוא במשנה (מסכת ראש השנה פרק ג' משנה ו') זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון.

והוסיף הגרש"מ סגל שליט"א (בספרו משכן שלום חלק ב' סימן עג, פרק שלם בהנושא התור בהלכה) שיש להביא מקור מלשון הפסוק (שמואל ב' פרק ח') וְיֹאבֵן צְרוּיָהּ עַל הַצֶּבֶא וַיְהוֹשֶׁפֶט בֶּן אֲחִילֹוד מִזְפִּיר: ופירש רש"י מזכיר איזה דין בא לפניו ראשון לפוסקו ראשון.

רופא: מאידך ראה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יח סימן סט) שנקט כדבר פשוט, שאין להוכיח מהלכות קדימה בבא לפני הדיינים, כי מבואר בסמ"ע שתלוי בשעה שהעמיד הדיין עצמו, ולא במי שבא ראשון.

מכח זה מסיק, שתפיסת תור לפני שהרופא הגיע, אין לזה משמעות וחלות לפי ההלכה, כי אם תקנה והסכמה ציבורית בשתיקה כהודאה, כדי שלא יבואו להתקוטט, ודינו כלל הסכמות ותקנות בני אדם שחל גם על פי הלכה, כמבואר בדברי הפוסקים בכמה מקומות. ❖

עקיפת התור (cutting a line)

סדר: אחד מחוקי הסדר הנהוגים בעולם מקדמת דנא הוא התור. כבר במגילת אסתר (ב, יב) מופיע התור כמושג של סדר: וּבְהִגֵּיעַ תֵּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה, ובתרגום "סדור".

ויש לדון מהו מקורו ותוקפו ההלכתי של התור, ומתוך כך ניגע קצת בשאלות השונות המתעוררות יום יום על הכביש האם מותר לעקוף את התור. הנדון קיים גם בבנקים, דואר, בית מרקחת, סופרים ומספרות, ובכל מקום שיש תור.

לא ניגע בשלב זה בהיבטים נוספים, כגון סוגיית חב לאחריני, עני המהפך, בעלות על זכויות, ועוד. כך גם לא נכנס לדיני קדימה בתורים לגמחי"ם, הנדון בפירוט בספר אהבת חסד (פרק ה' ו' ובתורת חסד שם), שהוא סוגיא נפרדת מצד הלכות 'קדימה בצדקה', אשר אינו שייך כלל לדיני 'קדימה בתור'.

מקורות: החיבור המקיף ביותר על נושא עמום זה, הוא קונטרס 'תורת התור' (65 עמודים), להג"ר שמואל רוטנברג שליט"א (ירושלים תשע"ד), חלק ניכר ממאמר זה הועתק משם, להשלמת הדברים עיין שם בהרחבה.

1. צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף

פשרה וצדק: בקונטרס 'תורת התור',

ובספר משפטי התורה (ח"א סי' פ"ד ד"ה אמנם), וכן כתב הרש"מ סגל (צהר ח"ד עמוד קע"ב ד"ה וע"פ), ייסדוהו על דינא דגמ' (סנהדרין דף לב:) ונפסק בשו"ע (סימן ערב יג יד) שדורשים מהפסוק (דברים טז כ) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף, אחד לדין ואחד לפשרה. לעניין שתי ספינות עוברות בנהר, או שני גמלים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה, ואין אפשרות לשניהם לעבור כאחד, טעונה ושאינה טעונה - תידחה שאינה טעונה מפני טעונה. קרובה ושאינה קרובה - תידחה קרובה מפני שאינה קרובה. שתיהן קרובות, שתיהן רחוקות - הטל פשרה ביניהן, ומעלות שכר זו לזו.

מנהג ישראל תורה

בתור כמו כולם

בשנת תש"ח בחודשי ההפגזה על ירושלים הנצורה, היה מחסור חמור במים. תורים ארוכים השתרכו ליד תחנות החלוקה בנקודות שונות בעיר. זמן רב היה על הבאים להמתין עד שהיו מצליחים לרכוש מים במשורה.

באחד הימים הגיעה הרבנית מלצר לביתה, ובידה מיכל מים, בעלה הגדול מרן הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל נחפז לסייע בידה להעלות את המיכל אל הבית. אך לפני כן שאל את הרבנית בהיסוס: האם עמדת בתור כמו כולם, או שמא כאשר ראה אותך המוכר הקדים אותך מחוץ לתור?

שאלה זו נשאלה לאחר ששמע את הרבנית כמה פעמים מתאוננת על כבוד התורה אשר ירד פלאים, כאשר עליה להמתין זמן רב במקומות שונים, ולא עולה על דעת האנשים שעליהם להקדים את אשת גדול הדור!

רק לאחר שאישרה הרבנית כי אכן המתינה בתור כמו כולם, ניאות הגרא"ז להעלות את מיכל המים אל ביתו (הזהירו בממון חבריכם עמוד שמ).

קטנים לא בני מחילה

בתקופת מחלתה של אשתו הרבנית, נאלץ מרן הג"ר אליעזר מנחם מן שך זצ"ל לערוך בגפו את הקניות בחנות המכולת השכונתית. לפעמים קרה כאשר הגיע לחנות בשעות הבוקר, השתרך תור ארוך של ילדים, וכאשר נכנס ראש הישיבה לחנות ביקש המוכר להקדימו ולתת לו את כל חפצו לפני הילדים, אבל הוא סירב באומרו שאינו רוצה להקדים את הילדים שהיו לפניו בתור.

כאשר שמעו זאת הילדים, אמרו גם הם שהם מוותרים על התור, אבל ראש הישיבה הגיב ש'קטנים לאו בני מחילה ניהו'...

ועמד בכל תוקף בסירובו להקדים את הילדים, והמתין בסבלנות בתור עד שאחרון הילדים סיים את קניותיו (עלינו לשבח במדבר עמוד שטו). ❖

גירסת רש"י קרובה - לעירה, תידחה קרובה מפני שאינה קרובה. לפי גירסא זו, אין מקור מהגמ' לעצם הדין של התור, כי שם באו שניהם כאחד ודנים מי קודם בחשיבותו. כמפורש במאירי (סנהדרין לב:) שמדובר שבאו ששני הספינות והגמלים כאחד, והנדון רק מצד הלכות קדימה. ואם אחד נצרך יותר מקדימים אותו לחבירו, כמו שהדיין מקדים יתום לאלמנה, ואלמנה לתלמיד חכם, ות"ח לעם הארץ, ואשה לאיש.

אכן המאירי מוסיף שם - אם הכל שוין מקדימין לקודם. ודימה את הקדימה בכל דבר, כמו הקדימה בדיינים. הרי לנו מקור נכבד מדברי המאירי (אך לא מדברי הגמ') לדין קדימה בתור.

גירסת הטור (חו"מ סימן ערב), והיד רמה (סנהדרין לב:) תדחה שאינה קרובה מפני קרובה. ופירש הפרישה (ס"ק י"ח) דלגירסא זו קרובה לאו היינו לעירה כפירש"י, אלא קרובה לאותו מקום שבו אין יכולין לעבור יחד, ועל כן תדחה שאינה קרובה משום שעדיין לא הגיעה לאותו מקום. לפי גירסא זו מוכח מעצם דברי הגמ' שיש קדימה מכח התור.

2. מנהג בני העיר

כבני מרון: כוכבי אור (עמוד ע"ב) להגר"י בלאזר זצ"ל ביאר את דברי המשנה (ראש השנה דף טז.) בראש השנה - כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. - כמו המנהג בין בני אדם הנמצאים בית הנתיבות ועומדים זה אחר זה, וכל הקודם הוא הקודם בנסיעה. וכעין זה כתב גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ח סימן ס"ט אות ג').

הערות מבני החבורה

עקיפה בכביש 10

שאלה: בכביש 10 לכיון כביש 38 מצוי מאוד שמשתרך פקק ארוך באורך מספר ק"מ בפניה ימינה לכיון ירושלים. ויש לדון האם מצד ההלכה מותר לעקוף את התור על שולי הכביש או בין הנתיבים, או לנסוע על הנתיב השמאלי, ולפני הרמזור לחתוך לנתיב הימני. שיש מקום לומר (ש.ש.) שהרי זה כגוזל זמן שהעומד בתור יש לו זכות ובעלות לעבור כאן והרי זה גוזל לו את זכותו.

זה ברור שאם יש בזה חשש סכנה ודאי שאסור, והנדון הוא כאשר אין סכנה. ברוכב אופנוע שדרכם להשתחל בין הרכבים ולעמוד בראש, ואין בכך כל הפרעה ועיכוב לאחרים, ודאי מותר שאינו מזיק להם כלום.

חוקי התנועה: הרבה מפוסקי זמננו סבורים, שחוקי התנועה בכל מדינה מחייבים על פי הלכה, כאשר אכן הם לטובת הנהגים. ובכן, לפי חוקי התנועה מותר לעקוף כאשר על הכביש מסומן קוים קטועים, ואם יש קו ישר רציף אסור לעקוף. מה שהמטרה מחלקת דוחו"ת לנהגים העוקפים לפני הרמזור, זה בתואנה שהרכב העוקף מעכב את התנועה כאשר הוא מנסה להשתחל בין הרכבים. ואם באמת אינו מעכב את התנועה כגון כאשר יש מרווח מספיק, אין עילה לקונסו.

תשובה: בקונטרס **תורת התור** (פרק ו' סעיף א' הערה 77) הביא בזה מחלוקת. יש אומרים שאין ראוי לעשות כן, כמו בכל עקיפת תור. ויש אומרים שמותר כמו שמותר לאדם לנסוע ברכבו מהר יותר ואין אומרים שכל מי שנכנס לכביש ראשון הוא קודם, ואף אם ידוע שבסוף הכביש יש פקק תנועה, נמצא שדרך הנסיעה בכביש הוא שהממהר קודם וזוכה ואינו כמו תור רגיל. וכך גם המתקדם בשולי הכביש מותר לו שאין כאן כלל קביעות תור. ❖

מכאן הוכיח הג"ר יורם כהן שליט"א - מו"ץ דקהילת ישיבת הנגב נתיבות (קובץ בית הלל יז תשס"ד עמוד לו) שהתור מחייב ואיסור גמור לעקוף את התור משום מנהג בני העיר. שהרי נפסק בשו"ע במקומות רבים שהמנהג מחייב בחיוב גמור. וכן אסור לבקש מאדם הנמצא בתחילת התור לסדר ענייניו. ועדיין האריך לדון שם, האם יש בזה גם סרך של ממונות? והסיק שהרי בסוף הגמ' בסנהדרין שהובא לעיל מבואר - ומעלות שכר זו לזו, מוכח שקדימה בתור שווה כסף, ומוטל על המקדים את חבירו לשלם שויו! ודימהו למחלוקת בגמ' (נדרים פג:) אם טובת הנאה ממון או לא.

3. בין אדם לחבירו

לא תנו: בספר **משפטי התורה** (ח"א סימן פ"ד אות א') נוקט שאסור להכנס לפני חבירו העומד לפניו בתור. אדם שנכנס שלא בתורו - עובר על איסור אונאת דברים שנלמד מהפסוק (ויקרא כה יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וגם עובר על הפסוק וְעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב (דברים ו' יח). ורק במקרה שכל העומדים לפניו הסכימו שיכנס לפניהם, רשאי להיכנס שלא בתורו.

עני המהפך: בספר 'הזהרו בממון חבריכם' דן בענין עקיפת תור, אם יש מעין דין עני המהפך לענין קדימה בקבלת חפץ או שירות במקום שיש תור, ובאיזה אופן מותר לשמור.

גזל זמן: וכתב הג"ר יעקב ישעיה בלוי זצ"ל (פתחי חושן גניבה פרק ט"ו סוף ס"ק ג') בעצם המושג "גזל זמן" יש לדון הרבה, שלפעמים יש בזה גם משום דררא דממונא, וכמו שמצינו חיוב תשלומים על שבת, וממילא אף בלי מעשה שאין דין תשלומין, מסתבר שעכ"פ אסור, ועכ"פ אף במקום דליכא דררא דממונא יש בזה צער עכ"פ.

והוסיף (פתחי חושן גניבה פרק ט' סוף הע' ל') שמדברי הפוסקים משמע דמה שיצטרך הראשון לטרוח ולבזבז זמן, אין זו סיבה שיצטרך לתת לו, ולפי זה אין בעקיפת תור משום עני המהפך. אמנם אם ידוע שלא כל הממתנים בתור יקבלו, הרי זה כהפקר ומציאה, אלא שאפשר דכיון שעל

פי מנהג הבא ראשון זוכה לקבל ראשון, יש לעולם צד זכות לראשון בתור, אף על פי שיש די לכולם, ומ"מ אם רוצה המוכר או נותן השירות להקדים לאחד, נראה שאין הראשון יכול לעכב מצד דין עני המהפך, אבל מצד מנהג, ואפשר שגם מצד עשיית הישר והטוב יש להמנע גם מזה.

גזלן: דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (בשבילי הפרשה עמוד שמ"ו) שיש בזה איסור איסור 'גזל זמן'. ודעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (שו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן שיח) שעקיפת תור הוא ענף מאיסור גזל, שדיני התורה בדיני ממונות הוא כפי השכל והסברא, ופשיטא שקיום הצדק הוא בשמירה על התור, ולכן הוא בכלל ועשית משפט וצדק והמשנה הוא בגדר גזלן. ורק אם מוותרים לו כולם יכול להקדים.

פורץ גדר, משיג גבול: מאידך בספר מעשה איש (חלק א' עמוד קמז) הביא עדות הג"ר שמריהו גריינימן זצ"ל בשם החזו"א שהחולף בתור על פני חבירו הקודם לו, הרי הוא בכלל 'פורץ גדר' עולם'. עוד הביא בספר מעשה איש (חלק ה' עמוד קמ"ו) עדות הר"ר אהרן זיס שליט"א ששמע מפי החזו"א, החולף על פני חבירו העומד ב'תור' עובר על לא תסיג גבול רעך (דברים יט יד). פעם אחת המתין בתחנת אוטובוס, ובהגיע האוטובוס לא רצה להקדים את הקודמים בתור, וטען: 'יש לי זמן'. לכאורה מוכח מדברי החזו"א שאין מושג של 'גזל זמן', ואסר רק מסיבות אחרות. ועיין בדברי הרש"מ"ה סגל שליט"א (צהר חלק ד' עמוד קע"ה ד"ה ואמנם) שהוכיח שאין בזה איסור גזל זמן, ודן לאסור מצד גניבה דעת.

לרעך כמוך: לדעת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (במכתבו בסוף תורת התור) יש לדון אם נחשב גזלן, וזה ודאי אחרי שכך נהגו, הזמן שייך לעומד בתור והעוקף גורם לו נזק, ועובר על (ויקרא יט יח) וְאֶהְבֶּתְ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ. כמו שכל אחד לא רוצה שיעקפו אותו, כך יש לו להקפיד לא לעקוף אחרים.

סיכום הגיליון:

4. דינים העולים

אין לעקוף תור; טעם הדבר, פירשו מחברי זמננו באופנים שונים - משום פשרה וצדק דכתיב צדק צדק תרדוף, אונאת דברים, עני המהפך בחררה, גזל זמן, ענף מגזילה, צער בעלי חיים, גניבת דעת, פורץ גדר, מנהג בני אדם, השגת גבול, ואהבת לרעך כמוך.

לכל הדעות אין בעקיפת תור איסור גזילה ממש, כי לא לקח ממנו ממון.

ברופא; מעיקר הדין, התור מתחיל מהרגע שהרופא הגיע, ומנהג בני אדם שיש תור גם לפני שהרופא מגיע בכדי שלא יבואו להתקוטט, ויש למנהג זה תוקף גם בהלכה.

עקיפה בכביש באופן האסור על פי חוקי התנועה, אסור גם על פי תורה. באופן המותר על פי חוקי התנועה, מצד עיקר הדין מותר, אך אינו מנהג ראוי, ולפעמים יש בזה גם חילול ד'. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש
לרפואת
הפעוטה רבקה
בת ברכה רחל
בתושח"י

הנושא לשבוע הבא;

האם עד אחד נאמן באיסורין, על פי מצלמה – גיטין דף ב.

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

